

ТЕОРЕТИЧНІ УЗАГАЛЬНЕННЯ ЩОДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ»

У статті досліджено сутність поняття «адміністративна юрисдикція». Проведено загальнотеоретичну характеристику поняття «адміністративна юрисдикція». З'ясовано зміст адміністративної юрисдикції, виділено її основні ознаки.

Ключові слова: юрисдикція, юрисдикційна діяльність, адміністративна юрисдикція, сутність, поняття.

**Чернобай Олег
Іванович,**

суддя,
заступник голови
Ковпаківського
районного суду
м. Суми

У Конституції України проголошено, що людина, її права, честь та гідність, недоторканість та свобода визнаються найвищою соціальною цінністю. Діяльність держави, її органів повинна бути спрямована на утвердження і забезпечення прав і свобод людини та громадянина [1]. Забезпечення захисту та реалізації прав і свобод людини прийнято вважати невід'ємною складовою демократичного суспільства. З цією метою законодавець не тільки передбачив можливість судового захисту правового статусу особи, а й захист органами державного управління. Адміністративна юрисдикція на сьогодні є єдиним універсальним інститутом захисту законодавчо закріплених прав та законних інтересів громадян, який уособлює поєднання двох самостійних механізмів, а саме виконавчої та судової гілок влади.

Сутність та зміст адміністративної юрисдикції був предметом наукового дослідження багатьох науковців, серед числа яких необхідно виділити наступних: В. Бердник, Д. Бєлих, О. Джафарова, В. Люблін, Д. Павлов, А. Шергін, В. Шильник та ін. Тим не менш, не применшуючи наукових здобутків зазначених авторів, розкриття сутності та змісту адміністративної юрисдикції досі немає єдиного підходу.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності і змісту адміністративної юрисдикції, виокремленні її основних ознак. Для досягнення поставленої мети у статті необхідно вирішити такі основні завдання: надати

визначення поняттям «юрисдикція», «адміністративна юрисдикція», розглянути адміністративну юрисдикцію в широкому і вузькому розумінні, з'ясувати її особливості.

Про важливе значення адміністративної юрисдикції говорив П. Дружков, який зазначив, що юрисдикція посідає чільне місце в діяльності органів державного управління, суттєво впливає на ефективність охорони суспільних відносин від правопорушень [2, с. 87]. В свою чергу, Д. Белих зазначає, що адміністративно-юрисдикційна діяльність підпорядкована таким цілям: 1) установлення матеріально-деліктних відносин, пов'язаних з порушенням вимог закону; 2) усебічне, повне, об'єктивне та своєчасне дослідження обставин правопорушення і досягнення матеріальної істини у справі; 3) застосування покарання (у разі доведення провини); 4) охорона суспільних відносин і прав особи від протиправних посягань [3, с. 76–77]. Ми погоджуємося із тим, що адміністративно-юрисдикційна діяльність будь-яких державних органів, в тому числі і суду є досить важливим механізмом захисту прав і свобод людини та громадянина.

Укладачі словників по-різному тлумачать термін «юрисдикція». Так, наприклад у юридичному енциклопедичному словнику під юрисдикцією розуміють встановлену законом (або іншим нормативним правовим актом) сукупність повноважень відповідних державних органів з вирішення правових суперечок і вирішення справ про правопорушення [4, с. 414]. Великий енциклопедичний словник

юрисдикцією визначає як можливість із боку суду, іншого органу публічної влади оцінювати дії особи чи іншого суб'єкта права з погляду їхньої правомірності, застосувати до правопорушників юридичні санкції [5, с. 35]. Новий тлумачний словник визначає юрисдикцію як коло повноважень судового чи адміністративного органу з правової оцінки конкретних фактів, у тому числі з вирішення спорів та застосування передбачених законом санкцій [6, с. 35]. Стосовно органів правосуддя термін «юрисдикція» розуміється як встановлена законодавством сукупність повноважень для вирішення правових спорів і оцінки дій суб'єктів права з точки зору їх правомірності або неправомірності, що припускає підвідомчість і підсудність справ, що вирішуються [7, с. 98].

А. Пилипенко зазначає, що у науковій літературі тривалий час юрисдикція ототожнювалась із судочинством, правосуддям та підсудністю, межами компетенції того чи іншого судового органу, а також із повноваженнями вирішувати справи і застосовувати санкції. З часом розуміння юрисдикції зазнало певних змін і сьогодні вона визначається як сукупність повноважень відповідних державних органів вирішувати правові спори і справи про правопорушення [8, с. 26]. Ми повністю погоджуємося із тим, що поняття юрисдикції та поняття судочинства хоча і схожі між собою за своїми характерними ознаками, але не є тотожними. Адже із розвитком суспільних відносин з'явилися й інші органи, що здійснюють захист прав та свобод людини та

громадянина, які у юридичній літературі по відношенню до судового захисту, часто називають неюрисдикційними органами захисту.

Поняття юрисдикції досить часто порівнюють із поняттям адміністративної юрисдикції. Т. Коломоець зазначає, що складовою юрисдикційної діяльності є адміністративна юрисдикція як урегульована адміністративно-правовими нормами діяльність уповноважених органів, пов'язана з розглядом та вирішенням підвідомчих справ про адміністративні правопорушення, а також зі здійсненням інших адміністративно-юрисдикційних дій забезпечувального характеру [9, с. 38].

На основі вищевикладеного, слід зробити висновок, що юрисдикція це діяльність уповноважених державою органів на розгляд правових спорів, що виникають у державі, яка провадиться у суворій відповідності до вимог закону, а також можливості застосування до правопорушників заходів примусового характеру.

Характеризуючи адміністративну юрисдикцію варто здійснити її розгляд у вузькому та широкому розумінні. Так, І. Тимошенко розглядає її у вузькому значенні як діяльність щодо розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення [10, с. 140–141]. В. Шильник зазначає, що прихильники «вузького» розуміння сутності адміністративної юрисдикції роблять акцент на дві такі характеристики цієї діяльності: а) юрисдикційна діяльність має місце там, де є спір про право (тобто має місце правопорушення); б) юрисдикція слугує правоохоронним цілям. В свою чергу,

правознавці, що розглядають адміністративну юрисдикцію в «широкому» змісті, вважають, що вона охоплює своїми межами всю владну діяльність компетентних органів щодо вирішення правових спорів (питань) індивідуального значення, які виникають у сфері права» [11, с. 41]. Про розгляд адміністративної юрисдикції у широкому та вузькому розумінні висловлювався й В. Люблін, який зазначив, що в адміністративно-правовій науці немає чітко визначеного підходу до суті, змісту та обсягу адміністративної юрисдикції [12, с. 26]. Ми погоджуємося із тим, що поняття адміністративної юрисдикції варто розглядати у двох значеннях у вузькому та широкому розумінні. У широкому розумінні ми вважаємо, що адміністративна юрисдикція включає в себе всю сукупність суспільних відносин, які виникають між органами державної влади та громадянами чи їх об'єднаннями з приводу різноманітних питань у їх діяльності. Тобто, у широкому розумінні адміністративна юрисдикція пов'язана не тільки із питаннями, що потребують правового регулювання та вирішенням спору по суті, а й з проблемами, що виникають при їх безпосередньої діяльності у сфері взаємодії із громадянами. У вузькому розумінні під адміністративною діяльністю ми розуміємо безпосередній розгляд справ про адміністративні правопорушення як органами виконавчої влади, які уповноважені державою на розгляд скарг та вирішення спорів, так і судом.

Здійснюючи розгляд адміністративно-юрисдикційної діяльності

В. Бердник зазначає, що така діяльність є: по-перше, правовим явищем, яке постійно досліджується як на загальнотеоретичному рівні, так і в прив'язці до діяльності конкретних органів державної влади [13, с. 175].

Аналізуючи адміністративно-юрисдикційну діяльність правоохоронних органів, О. Джафарова виділяє такі характерні ознаки адміністративно-правової діяльності, а саме: здійснюється спеціально уповноваженими посадовими особами відповідних органів; по-друге, основна мета такої діяльності – забезпечення прав та свобод людини і громадянина, захист громадського порядку та безпеки, встановленого порядку управління; по-третє, обов'язкова наявність правового спору; по-четверте, адміністративно-юрисдикційна діяльність вимагає належного процесуального регулювання; по-п'яте, обов'язковість ухвалення рішення у вигляді юридичного акту; по-шосте, у системі правоохоронних органів не всі служби і їх посадові особи мають юрисдикційні повноваження; по-сьоме, посадова особа правоохоронного органу розглядає кожную адміністративну справу індивідуально; по-восьме, розгляд індивідуальних адміністративних справ здійснюється на основі відповідних нормативно-правових актів, які закріплюють порядок розгляду скарг на неправомірні дії або бездіяльність правоохоронних органів та їх посадових осіб, якими порушуються права і законні інтереси громадян [14, с. 155–156]. Автором досить чітко визначено основні ознаки адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних ор-

ганів, як специфічної, державної та виконавчо-розпорядчої діяльності правоохоронних органів. Науковцем також досить детально та послідовно викладено основні стадії здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності, що дозволяє детальніше проаналізувати таку діяльність у кожному конкретному випадку.

Іншими авторами також виділяються окремі ознаки адміністративної юрисдикції. Так, наприклад, С. Гусаров, наголошує на різноманітності органів адміністративної юрисдикції, що і обумовлює можливість інстанційного оскарження дій і рішень органів та їх посадових осіб [15, с. 85]. Як зазначає Д. Павлов юрисдикція виникає тоді, коли вирішується спір про право або наявне порушення правових норм [16, с. 113]. О. Джафарова здійснюючи розгляд адміністративної діяльності правоохоронних органів, наголошує на її державно-владному характері та вказує на те, що виконуючи свої адміністративні повноваження від імені держави, працівники правоохоронних органів уповноважені здійснювати нагляд за дотриманням установлених правил поведінки, давати юридичну оцінку діям та вчинкам людей, виявляти правопорушення та реагувати на них відповідно до чинного законодавства [14, с. 155]. Про державно-владний характер адміністративної юрисдикції можна судити і у діяльності суду. Так, судові рішення проголошується іменем України та є обов'язковим до виконання всіма посадовими, службовими особами, фізичними та юридичними особами на всій без виключення території України.

У випадку невиконання чи неналежного виконання рішення суду до винних осіб можуть бути застосовані примусові санкції визначені законодавством.

Враховуючи вищенаведене, можна цілком точно виділити певні ознаки адміністративної юрисдикції: 1) є складовою частиною виконавчо-розпорядчої діяльності відповідних органів державної влади; 2) підставою є наявність правопорушення (правового конфлікту). Тобто, початком здійснення адміністративно-правової юрисдикції є наявність відповідного спору, що виникає між сторонами адміністративної діяльності та потребує свого вирішення, а також під час вчинення адміністративного правопорушення. У свою чергу, варто зазначити, що розгляд і рішення юридичних справ, обумовлених позитивними обставинами, не охоплюються юрисдикційною діяльністю. Юрисдикція виникає лише тоді, коли необхідно вирішити суперечку про право, порушення встановлених правових норм; 3) адміністративна юрисдикція носить державно-владний характер, оскільки одним із учасників цих правовідносин обов'язково виступає орган державної влади, а тому і відносини, що виникають носять державно-владний характер; 4) розгляд спорів, що відносяться до адміністративної юрисдикції здійснюються виключно уповноваженими на те державними органами та судом. Тобто, законодавством чітко встановлюється перелік державних органів, які здійснюють розгляд певних категорій справ. Розгляд справ іншими органами, ніж ті, що передбачені за-

коном не допускається; 5) наявність законодавчо регламентованої процесуальної форми здійснення адміністративної юрисдикції. Тобто, процедура розгляду правового спору між учасниками здійснюється не в довільній формі, а у чітко регламентованій законом процесуальній формі; 6) участь самих сторін конфлікту в процесі його вирішення. Тобто сторони беруть безпосередню участь у розгляді правового конфлікту, шляхом надання пояснень, доказів тощо; 7) інстанційність оскарження дій, бездіяльності і рішень органів, які наділені адміністративною юрисдикцією. Це означає, що звернення особи до відповідного органу державної влади не позбавляє права на звернення цієї особи до вищестоящего органу чи до суду; 8) індивідуальність розгляду кожного правового спору; 9) розгляд правового спору закінчується прийняттям відповідного процесуального рішення, яке врегульовує конкретне питання по суті конфлікту. Таке рішення може містити і певні санкції для однієї чи обох сторін конфлікту; 10) застосування заходів державного примусу, які необхідні для виконання вищезазначеного рішення у повному обсязі. Тобто, у випадку невиконання рішення, прийнятого по правовому спору уповноважені на те органи мають право застосовувати примусові заходи для його виконання.

Як висновок зазначимо, що адміністративна юрисдикція – це діяльність щодо розгляду адміністративних публічних спорів і вирішення справ про адміністративні правопорушення, що здійснюється уповноваженими на те державними органами,

а також діяльність по застосуванню до винних осіб заходів примусового характеру. Отже, адміністративна юрисдикційна діяльність є досить важливою для всієї системи державного управління, адже вона спрямована на забезпечення та належний захист основних прав та свобод людини і громадянина, захист суспільних відносин, що складаються у сфері державного управління, активізацію боротьби з найбільш чисельною різновидністю правопорушень, якими є адміністративні правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Конституція від 28.06.1996 № 254 к / 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141
2. Дружков П. С. О понятии и видах юрисдикции / П. С. Дружков // Вопросы государства и права / редкол.: проф. А. И. Ким и др. – Томск : [б. и.], 1974. – С. 81-90
3. Белих Д. В. Місце адміністративної юрисдикції в діяльності Державтоінспекції в системі забезпечення безпеки дорожнього руху / Д. В. Белих // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2012. – № 2. – С. 75-81
4. Юридический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1987. – 528 с.
5. Большой юридический словарь // под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. – М., 2002. – 217 с.
6. Алексеев С. С. Проблемы теории права. Курс лекций. В 2 т. Т. 1 / С. С. Алексеев. – Свердловск, 1972. – 396 с.
7. Большой энциклопедический юридический словарь / за ред. акад. НАН Украины Ю. С. Шемшученка. – К., 2007. – 992 с.
8. Пилипенко А. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів виконавчої влади: питання теорії / А. Пилипенко // Право України. – 2004. – № 2. – С. 26-31
9. Коломоєць Т. О. Адміністративна юрисдикція в Україні: питання теорії та практики / Т. О. Коломоєць ; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя : [б. в.], 2000. – 38 с.
10. Тимошенко И. В. Административная ответственность: учеб. пособие. – М. : ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Изд. центр «МарТ», 2004. – 256 с.
11. Шильник В. Ю. Адміністративні юрисдикційні провадження та їх здійснення органами внутрішніх справ: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / В. Ю. Шильник; Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2004. – 196 с.
12. Люблін В. Д. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів державного пожежного нагляду: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / В. Д. Люблін; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2004. – 210 с.
13. Бердник В. С. Розвиток вітчизняної правової думки про адміністративно-юрисдикційну діяльність / В. С. Бердник // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 2. – С. 146-150.
14. Джафарова О. В. До питання про визначення сутності адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів України / О. В. Джафарова // Вісник ХНУВС. – 2009. – № 44. – С. 152–157.
15. Гусаров С. Особливості адміністративної юрисдикції та реалізації відповідних повноважень органами державного управління і посадовими особами в Україні / С. Гусаров // Право України. – 2009. – № 2. – С. 80-88.
16. Павлов Д. М. Адміністративне право: Загальна частина : Конспект лекцій. – К. : МАУП, 2007. – 136 с.

Чернобай О. И. Теоретические обобщение по пониманию сущности понятия «административная юрисдикция».

В статье исследована сущность понятия «административная юрисдикция». Проведено общетеоретическое характеристике понятия «административная юрисдикция». Выяснено содержание административной юрисдикции, выделены ее основные признаки.

Ключевые слова: юрисдикция, юрисдикционная деятельность, административная юрисдикция, сущность, понятие.

Chernobay O. I. Theoretical generalization for understanding the essence of the concept of «administrative jurisdiction».

This article examines the nature and meaning of the term «administrative jurisdiction». Analyzed various scientific position on the definition of the term «administrative jurisdiction». Based on the analysis identified the following characteristics of administrative jurisdiction: 1) is part of the operational and administrative activities of the relevant state authorities; 2) the reason is the existence of the offense (legal conflict); 3) administrative jurisdiction is state-powerful character, as one of the participants in these legal acts necessary public authority, and therefore the relations arising wearing state-powerful character; 4) disputes relating to the administrative jurisdiction exercised exclusively by authorized government agencies and the court; 5) the existence of legal regulated procedural forms of exercise administrative jurisdiction; 6) parties involved in the process of conflict resolution; 7) instance appeal actions, omissions and decisions of which are endowed with administrative jurisdiction; 8) individuality review of every legal dispute; 9) consideration of the legal dispute ends up taking the appropriate procedural decision that resolve the specific question on the merits of the conflict; 10) application of state coercion that are necessary to perform the above decision in its entirety.

The author concluded that the administrative jurisdiction – is an activity to review administrative public disputes and resolving cases on administrative violations carried out by authorized state bodies and activities applicable to the perpetrators of coercive measures. Thus, the administrative jurisdictional activity is very important for the whole system of governance as it seeks to ensure adequate protection and fundamental rights and freedoms of man and citizen, protection of public relations, consisting of public administration, strengthen the fight against crime, the largest variety that is an administrative offense.

Keywords: jurisdiction, jurisdictional activity, administrative jurisdiction, nature, concept.

Стаття надійшла до редакції 24.05.2013